Történet

Gróf Széchenyi Ferenc

[1] Nemzeti Könyvtárunk, az Országos Széchényi Könyvtár létrejöttét egy hazafias érzésű, felvilágosult mágnásnak, gróf Széchényi Ferencnek (1754-1820) köszönhette, aki a régi nemzeti könyvkincset országszerte és külföldön nagy anyagi áldozatvállalással felkutatta, és gyűjteménnyé egyesítette, majd közhasználatra bocsátotta. 1802. november 25-én kelt a könyvtár alapító okmánya, melyet egy nappal később a király is megerősített. **Magyarország első nyilvános nemzeti közgyűjteménye és közintézménye** a következő évben nyílt meg az olvasók és kutatók számára. A gyűjtemény mintegy 13.000 nyomtatott könyvet, 1200-nál több kéziratot, sok száz térképet, címerképet, metszetet és pénzérméket tartalmazott. Ez utóbbiak már a humanista bibliotékákban is jelen voltak, ún. járulékos gyűjteményként, ahogy az MTA Könyvtárához, vagy a párizsi nemzeti könyvtárhoz ma is szorosan hozzátartozik az éremgyűjtemény.

A magyar társadalom részéről hamarosan megindult az adományozás. A könyvtári dokumentumok mellett a bibliotéka gyűjtőkörébe nem illeszthető nagy mennyiségű tárgyat (érceket, kőzeteket, ásványokat, kézműipari remekeket, ipari és néprajzi objektumokat, fegyvereket stb.) is ajándékoztak az új intézménynek. Ez utóbbiak számára – a nádor kezdeményezésére – alapította meg a magyar országgyűlés az 1808/VIII. törvénycikkel a Magyar Nemzeti Múzeumot, mely tárgytípusok szerint különböző tárakra (osztályokra) tagolódott.

Az eltérő alapítású, különböző jogállású, gyűjtő- és feladatkörű két társintézmény 1846-tól több ütemben költözött be az addigra felépült Múzeum-palotába és közös főigazgatóság alatt fejlődött tovább.1949-ben a könyvtár kivált e közös főigazgatóság keretéből, s utóbb, helyileg is elkülönülve a múzeumtól, felköltözött a Budavári-palota F épületébe (1985).

Széchényi Ferenc egészen haláláig gyarapította a Nemzeti Könyvtárat. Különböző *magánszemélyek, közösségek* (társulatok, káptalanok, kanonokok, konventek,városok stb.) és *vételek* (sokáig Széchényi Lajos alapítványa) útján szintén bővült a téka: a Széchényi-állomány mellett a Jankovich-, az Illésházy-, a Horvát István-gyűjteménnyel, a Batsányi-, a Kölcsey-, a gróf Sándor Móric-könyvtárral, Vörösmarty, Petőfi, Arany János és más jelentős írók, költők, valamint tudósok és politikusok dokumentumaival, Todoreszku Gyula és Horváth Aranka régi magyar könyvgyűjteményével (1919), gróf Apponyi Sándor külföldi hungarika-gyűjteményével (1925), a bécsi udvari könyvtárból 1932-ben visszakerült 33 középkori kódexszel (pl. Anonymus Gesta Hungaroruma, a Képes Krónika, 16 darab corvina), s a 20-21. század folyamán is számtalan hagyatékkal, kéziratos kötettel, levelekkel, fényképekkel, ún. kisebb kéziratokkal, sőt újabb kódexekkel és nyelvemlékekkel. Ezen kívül *nyomdai kötelespéldányok* is gazdagították, mert egy udvari kancelláriai rendelet már 1802-ben felruházta kötelespéldány-joggal. Utóbb ezt a jogosultságot helytartótanácsi, majd törvényi szinten többször megerősítették (1804. 1897. 1929. stb.). Mind a könyvtár, mind a múzeum 1879-től lett állami költségvetési szerv, amely fontos lépés volt a téka további növekedése szempontjából.

A sokáig adományozónként elkülönülten tárolt dokumentumok egységes gyűjteménnyé formálása, valamint dokumentumtípusok szerinti szétválasztásának és feldolgozásának megindítása a harmadik könyvtárőr, Mátray Gábor nevéhez fűződik. (Korábban egyedül a Széchényi-féle könyvekről és kéziratos munkákról készült nyomtatott katalógus.) Idővel többször változott a katalogizálás és a jelzetadás módja, mígnem kialakult a mai rendezett állomány, melynek nagysága mára elérte a 10 millió egységet.

A múzeumban tárgytípusonként, társintézményében, a bibliotékában dokumentum-típusonként jött létre több osztály: a könyvgyűjtemény; az önállósult Kézirattár (1860 körül), melyhez 1882-től fényképgyűjtemény is csatlakozott; a családi archívumokból és egyéb okleveles anyagból kialakult Levéltár (1882); a hírlapokat és a folyóiratokat felölelő Hírlaptár (1884). A 20. században létesült a Zeneműtár (1929), a Régi Magyar Könyvtár (1934); az Aprónyomtatvány Tár (1935), a Térképtár (1939), a Színháztörténeti Tár (1949); az 1980-as évek elejétől folyamatosan gyarapodva az 1996-ban megnyitott OSZK múzeum, majd a tárgyi címergyűjtemény (20. század vége – 21. század eleje).

A nemzeti téka gyarapítását és bibliográfiai feldolgozását végző osztályok, valamint az állományvédelmet biztosító műhelyek a 20. században jöttek létre. A hungaricumok gyűjtése mellett pedig1952-től egyéb országos feladatok is hárultak a könyvtárra: a központi katalógus létrehozása, a könyvtárközi kölcsönzés és a nemzetközi könyvforgalom szervezése, majd a vári felköltözés után a

különféle évfordulókhoz, látogatásokhoz (pl. II. Erzsébet angol királynő magyarországi tartózkodásához) és rendezvényekhez kapcsolódó időszaki kiállítások gondozása, vagy a digitális könyvtár és képarchívum megteremtése és működtetése.

A könyvtár látogatását, a kutatók kiszolgálását ugyan korlátozottan, de szinte a kezdetektől igyekeztek biztosítani a munkatársak valamelyik munkaszobában. Külön olvasóterem csak 1866-ban létesült, 1950 után pedig önálló hírlapolvasó termet alakítottak ki. A Budavári-palotában már többféle olvasóterem biztosítja az olvasók és kutatók nyugodt munkáját.

A rendezett állomány, valamint a szabályszerű működés a tudományos kutatást szolgálta és szolgálja ma is, melybe már a kezdetektől bekapcsolódtak a könyvtár munkatársai. Ez irányú tevékenységüket a könyvtártörténeti és bibliográfiai kiadványok sorozata, számos könyv és tanulmány, valamint az 1876-ban a Nemzeti Könyvtár saját kiadásában megindított, máig fennálló Magyar Könyvszemle című könyvtártudományi folyóirat tanúsítja.

Forrás webcím: https://oszk.hu/tortenet

Hivatkozások:
[1] https://oszk.hu/sites/default/files/szechenyi_ferenc.jpg